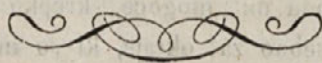

Gospodarski List

za kmetijstvo, svilorejo, obrtnijo in druge deželne potrebe.

zhaja 10. in 25.
vsakega meseca.

Velja za pol leta
1 goldinar a. v.

Izdaje ga c. k. kmetijska družba goriška.

TEČAJ II. V Gorici dne 25. junija 1870. LIST 12.

Zapopadek: 1. Vabilo. — 2. Izreja telet. — 3. Napredki v pogojzdevanji Krasa. — 5. Nikoli več fatov.

Vabilo

na naročilo „Gospodarskega lista“ za drugo polovico tega leta.

Častite naročnike, ki so naročeni le do konca mesca junija in pa *nove* naročnike prosimo naj se oglasijo, da brž koj prve liste dobivajo.

Za pol leta velja list 1 fl.

Pri tej priliki naj nam je dovoljeno nekoliko besedic spregovoriti.— Kaj je naloga „Gospodarskega lista“, je znano kakor smo v našem pozivu v prvem listu pojasnili. Ali da se naš namen, to je splošno razširenje kmetijskega uka izvrši in vresniči, treba je, da pride naš list v roko obilo bralcev, da ga ima vsaj vsaka vas.—

Dragi moji rojaki! tu se ne ravna le za pridobitev maročnikov, katerih je neobhodno saj toliko potrebno, da kmetijska družba s naročnino saj en del tiskarnih stroškov pokrije, in nadjam se, da vsi pravi rodoljubi želijo, ravno tako kakor jest, da imamo tudi mi Slovenci na Goriškem slovenski kmetijski list. Le z edinjenimi močmi nam je napredek gotov, podajmo si roko bratovsko in podpirajmo dobro reč. Le sama čista ljubezen in skerb za omiko in napredek kmetijstva v tej zali deželi me vodi na to, da tu spregovorim te besede in nadjam se, da bodo moji slovenski rodoljubi prijazno sprejeli moji

poziv, in da bodo naši naročniki skrbeli da se list če dalje bolj širi, s časom postane to, kar ima biti. Nobena stvar ni hipoma dovršena.

Ob enem pa vabim vse kmetijske slovenske rodoljube, da vstopite tudi v kmetijsko družbo, ker le potem, ako se število družbenikov slovenskih pomnoži, bodo mi mogoče, krepko se v vsakterem oziru potezati za Vas in posebno za okraje, ki so me počastili da so mi izročili važno in lepo nalogo, njih korist v centralnem odboru c. k. kmetijske družbe zastopati.

Nadjam se da bodem v kratkem sprejel od mnogo slovenskih rodoljubov pismeno naznanilo da želijo biti družbeniki kmetijske družbe.

Plača se za celo leto stir gold., in vsak dobiva „Gosp. list“ za to. Lahko torej se združijo soseske ali celo tudi vasi in pristopijo kot ud v c. kr. kmetijsko družbo pod naslovom:

„Vas N. ali soseska N. želi biti ud i. t. d. Vživala bode cela taka soseska pravice, ker njeni starešina jo lahko post. pri volitvah itd. zastopa, in dobivala bo naš list.

Moja želja je, da v resnici koristim tej deželi, ne le s tem, da v učilnici podučujem ampak da tudi že starejim kmetovalcem služim z dobrim svetom in veselilo me bo v vsakterem oziru kmetijski napredek podpirati. Zatorej bodisi v tej stvari ali uni, post. o svilstvu zarad semena i. d. prosim, da zaupno mi naznanite Vaše želje.

Podpirajte torej moj namen, dragi slovenski kmetovavci!

V Gorici 24. junija 1870.

Vredništvo „Gosp. lista“.

Povše
učitelj kmetijstva in odbornik c. k. kmetijske družbe.

Izreja telet.

Rejce, kateri si hoče prisvojiti veliko dobičkov, i izrediti močno in koristno zarejo, mora svoji živini polagati dobro klajo, in jo k delu ne preveč siliti. Ta važna izreja mora se pa pričeti že v materinem telesu. Že stem si veliko primoremo in razvitek telet pospešujemo, ako polagamo brejim kravam pristojno zdravo klajo. Nikakor pa ni dovolj, da dajemo takim kravam le toliko krme, kakor je samo zase potrebujejo, ampak vediti moramo, da potrebuje krava v takim

slanu tolke več krme, kakor je potrebuje tele v njenem telesu. Polagati jim moramo dobrega sena, oljnatih druž, ali jih pasti na dobri paši. Kakor smo omenili, da jim moramo, v takim stanju dajati več in boljše klaje, tak moremo pa tudi paziti, da jih ne preopasemo, ker drugače bi se napravilo pri takih kravah nepravilno vdebelenje, ki bi zadrževalo izrejo mladih telet. Ko bi se breji kravi posušilo mleko, kar gotovo k boljšem razvitku telet veliko primore, tak se priporoča vsim žvinorejcem, da nehajo 6—8 tednov poprej take krave mlesti; vendar se jim pa privržena klaja nikakor ne sme odvzeti, ker tele, čem bolj raste, tem več potrebuje živeža v matrnem telesu. Vprašanje kakošna krma se jim naj polaga? — Nekteri žvinorejci menijo, da je čisto neodvisno, naj se jim že polaga kar hoče; ali to nikakor ni res.

Vsakteremu je znano, da so nekatere rastline, po katerih zgubi krava mleko. Bila bi toraj vsa težko prežvekljiva klaja nepristojna taki kravi, ker znano je, da vzame tele v matrnem telesu veliko prostora in da jo ono že dovolj teži; ravno tako bi bila tudi škodljiva klaja, ktera preveč meči. Zatoraj je prje divjega krompirja, rastline, na koje je padla slana, repno pirje, seno na katerim je stala voda, takim kravam jako škodljiva. Dalje naj se rejec nikdar ne prinagli, kar se pa žalibog pogostoma zgodi, odstraniti tele od matere, ampak odloči naj jima prostor, v katerem naj nekoliko dni skupaj živita. Rejec naj vedno opazuje in čaka toliko časa dokler krava ne stori, še le če vidi, da bo porod težak, naj se posluži previdne pomoči. Potem, ko krava že stori, naj skrbi rejec vedno za dobro krmo, kakor za kravo, tak tu li za tele. Poklaja krave naj bo taka, kakor je bila v njenem brejnem stani.

Po porodu naj se ji da piti mlačne vode, med katero naj se vmeša dobre mastne prešane moke in soli. Nekoliko dni pozneje pa naj se ji polaga dobro posušeno, sladko seno. Med dojenjem moramo paziti, da ji s pristojno krmo ohranimo vedno enako mleka, ker vsaka naj manjša prememba krme, premeni tudi množino in lastnost mleka, in to bi oviralo tele v njegovem razvitku.

Pervo mleko, ki ga dobimo od krave precej po porodu, je drugačno, kakor navadno. Zadnje ima na poveršji veliko majhnih mastnih kroglic, katerih gre na eno lnijo 300, prav majhnih pa, do 2000,

katere so iz vode, v kateri so razvezane mlečni sladkor in soli. Če mleko delj časa stoji, tak pridejo te mastne kroglice na površje, se združijo in narede gosto smetano. Ako delamo sirovo maslo, tak se razrušijo pri medenji te kroglice popolnoma in postane sirovo, čisto maslo. Prvo mleko mladevne krave je enako navadnemu, samo njena množina je večja, zraven pa nahajamo v njem prav čudna rumena zrnca, ki so večja od onih v navadnim mleku. Te zrnca se zginjajo (zgubljujejo) pri dojenji zmeraj bolj.

Spremembe mleka mladevne krave nasprotno navadnemu mleku, kaže sledeči razklad, jemaje srednjo primero.

	voda,	suhi del,	sirnik,	sirovomaslo	Mleč. sladkor,	soli.
Navadno mleko .	87 ₃	12 ₃	4 ₃	3 ₅	4 ₀	0 ₅
mladevno mleko .	75 ₈	24 ₂	15 ₀	2 ₆	3 ₆	3 ₀

Spremenljiva zložba mladevnega mleka, ki je bogata na beljaku in soleh, stori, da se lahko prekuha in sčisti teletu črva, na katerih se je nabralo pred zarodem tako imenovana mladevna smola. Teletu se toraj to mleko odvzeti nikakor ne sme. Dalje naj se dojè teleta zmiraj z maternim mlekom, ker ono je za nežni želodec naj boljše:

Nar navadnejše redimo teleta z maternim mlekom stem, da jih spuščamo k materi; naj boljši je, ako pustimo tele prosto, da zamore samo si poiskati živeža; če ga pa privežemo, tako naj je blizo krave, da brez da bi ga bilo treba odvezati zamore dospeti do vimena; če pa vsega tega ne storimo in če privežemo tele daleč proč od krave, tak ne smemo zabiti, ga vsaki dan naj manj 3—4 spustiti.

Jako težko je presoditi, koliko mleka tele potrebuje. Če ima krava več mleka, kakor ga tele potrebuje, naj se ji ostalo odvzame, kar je pa le malokedaj mogoče, ker krave, po dojenji rade mleko pridržujejo in ga potem zgube. Posebno dostikrat se zgodi to pri prvenkah, ktere že tudi po odstavljenji pridržujejo mleko in ga večkrat množino zgube.

Svetuje se, da bi se to ne zgodilo pogosto takim kravam odvzeti preobilo mleko pred dojenjem, in zraven paziti, da ga ne odvzamemo preveč, da bi tele s tem ne trpelo pomankanja živeža. Posebno zgube imamo pri odstavljenji telet. Tele težko pozabi maternega mleka in hitro po odstavljenji gotovo skumra; krava ki se je privadila do-

jenja tudi pridržuje mleko, in da bodemo veliko zgubo znižali, treba je previdnega ravnanja.

Če je v naši moči določiti, koliko potrebuje tele mleka, tak ga mesto da bi ga dojili, lahko pitamo, vse to pa pripustimo rejcu telet, kateri naj skrbno pazi, da ne dobi tele preveč in tudi ne premalo mleka. Pitanje telet pa je tam primerno, kjer je mleko drago in da ima krava več mleka, kakor ga tele potrebuje, ker kakor smo že poprej omenili, da se mleko ki ga tele posesati ne mora vičidel zgubi. Pri pitanju je treba paziti, da jim dajemo čisto snažno mleko, ker drugače bi jim škodovalo. Vedno pa je boljši teleta dojeti, kakor pitati. Kako pa zamoremo tele navaditi na pitanje? Na to odgovorimo da se to zgodi prav lahko, samo da ohranimo znažnost mleka. Če hočemo to doseči, moramo tele koj po porodi odstraniti od krave, ga zaviti ali v rjuho ali ga pa z mehkim senom osnažiti žlema in ga posušiti. Potem moramo djati mleka v kablo, tele blizo pripraviti in potisniti glavo v mleko, dalje pomočimo prst v mleko in ga dajmo teletu v gobec da okusi svojo hrano. Čisto nepotrebne pa so naprave, ktere nadomestijo kravje sesce.

Dalje svetujemo in priporočamo, da se jim daje piti vsaj nekako dni mleko lastne matere, in še le pozneje ni toliko napačno, če se jim daje mleko drugih krav. Naj boljši je, da se daje teletu mleko vedno v enaki meri, in če ga pitamo, koj ko pomolzemo kravo, dokler je še mleko gorko.

Prve dni smemo mu pustiti piti, kolikor hoče, pozneje pa moremo teletu pa le $\frac{1}{5}$ — $\frac{1}{7}$ od njegovega tehtanja piti dati.

Da teleta pitamo, imamo dalje tudi ta dobiček, da ga navadimo piti tudi vodo, in jesti seno.

Pri odstavljanji telet naj rejec pazi da se tole polagoma godi, in da se želodec le počasi privadi drugih jedil.

Če bi tele prehitro odstavili, tak nežni želodec ne bi mogel predelavati suhe trde krme in tele bi skumralo.

Če rejec tele tako oskrbuje, kakor mu svetujemo mi tak sme upati gotovega dobička. Le na ta način si zamore zarediti lepo plemeno živino, ktera mu ne bo koristila samo z delom, temveč pospeševala mu bo tudi njegovo premoženje.

Napredki v pogojzdovanji Krasa 1869. leta.

Poročila nasvetnika (Referenta) za obdelovanje zemlje pri c. k. primorskem deželnem poglavarstvu.

Od kar so dobili Krašovci 1869 leta gojzdnega oskrbnika, se je pogojzdevanje Krasa jako pospešilo. V posameznih soseskih sevnihi šolah se to ni tako vršilo, ker prebivalci niso poznali veliko dobičkov, ki jih zamorejo ravno s tem si prisvojiti.

Ker semena niso imeli, morali so ga iz drugih krajev kupiti; pa na ta način restline izgojevatati je težko, ker se dobi večasih suho seme, ki ne kali, nekatere soseske so velikokrat pozabile seme o pravem času vsejati in tudi ni kalilo; najeti si so morali moža, ki je v tem izurjen in izveden v rastlinah in semenu. Zarad tega so vsnovili na vladene stroške 1869 leta na gori Servin (Monte Servin) skupno šolo drugo pa pri Rodik-u.

Drevno šolo na gori Servin so napravili 1. maja l. l. Lepa rast drevesih je navdužila prebivalce tako, da so voljni jo podpirati v vsakem obziru.

Pretečeno polletje je bila setev sploh neugodna, in male drevesca na gori Servin in Rodik-u bila so zatrta od suše in hudih vetrov.

Število drevesic, sledi v sledečem pregledji.

Šilovenih 819. 188

listnih 534. 816

divjakov 5. 354

murbskih. 63. 360

skup 1. 424. 698.

Iz 109 tam vsejanega češnovega, 100 funtov lipovega, 300 funtov jesenovega semena je 1869, leta le malo kalilo, vendar pa se ni v zemlji spridilo, in letošnje leto pričakujemo čez 800.000 drevesec, tako da čeravno se je brstovje i borovje posušilo, nam bo vendar čez 2.000,000 zdravih drevesc ostalo.

Stroški za novo pripravo za globoko kopanje znašajo na 1038 gojd. 82 kr. za naročeno orodje 108 gold. 19 kr. za semena 593 gold. 15 kr., skupaj 1740 gold. 16 kr. Šola na gori Sermin dobila

je gojzdnega čuvaja čegar naloga je oskrebovati tam nahajajoče drevesnice. V Rodik-u je oskrbaval ondotno drevesnico župnik Jožef Šöpf; zdaj pa je dobila tudi svojega čuvaja, ki oskrbuje drevesnice v okrajni Sežani in v Novemgradu.

Za druge kraje Krasa v okrajni Sežani in Komni, Tržiču in Gradiski, je zopet drugi gojzdar ki stanuje v Komnu; okrajna Volvska in kvarnerični otoki nimajo zastran pomankanja sposebnih gojzdarjev še dotičnega oskrbnika.

Kar zadeva glavno okrajno sevno šolo, opomnimo le to, da je 1864. leta dobila veliko drevesic, ktera niso bila o pravem času presajena, za kasneje presajenje je bil toraj glavni del nesposoben.

V jeseni pretečenega leta imele so sosekne sevne šole v okrajnah, Koper Sežana, Komen in Tržič — 47.320 brstnih, — 18.936 sadnih in 1052 murbskih, skupaj 86.888 pevcerjev od kterih so bili holjši to pomlad po cepljeni, slabejši pa so bili izkopani zaradi pomanjkanja zemlje.

Zaloga v okrajni Novograški znaša, površno računjeno 70.000 jesenovih 2—3000 brstnatih in čez 2000 sadnih dreves.

Zraven opomnimo še lepi napredek pogojzdovanja od sosek, ki so sklenile kamnite griče zasaditi s sadnim drevjem in res kar so sklenile, so tudi spolnile.

Mi vidimo na prostorih, kjer je rastla slaba ovčja paša, lepe njive in travnike nasajene z več sto murb in tert.

Ni dolgo tega, ko smo imeli priložnost viditi obdelovanje takega kamnitega sveta.

Na večih krajih smo videli cele kupe kamnja, zraven izkopane seženj globoke jame, iz kterih so pred več leti kopali zemljo. Videli smo, kako so zasuli te jame s kamnjem, nanje navozili zemlje, in napravili ravne njive in travnike.

Od novo zasajenih trt dobi kmetovalec že tretje in četrto leto vžitek, in komu ni znano, kako drago je črno vino (teran) ki kmetovalcu njegove stroške kmalo povrne.

S tem da se je sviloprejstvo zvišalo, treba je več perja kojega dobomo le stem, da pridno sadimo in oskrbujemo drevesca.

S tem da kmetovalci pridno sadijo drevesa in trtje bodo kmalo spoznali kaj so nasledki tega.

K večem umetnim pogojzdenji zasadili so v Komenski soseski tudi akacije, ki so jih v domači sevnici izgojili. Te lepe drevesca pri Komnu naj bodo izgled drugim soseskam.

Posebno zasluge ima župnik iz Rodika, ki jako živo skerbi soseskam. Posebna svoje sosede, ker ne le gojzno drevje je že močno razširjeno, tudi sadno in murbovo drevje in tertje že kinčajo ondotne kraje:

Tako delovanje je že javno dokazalo lepo cvetenje in razvitek ondotnih pred nekoliko leti še bornih občin, in gotovo bode tudi v prihodnjem se pokasalo, da marljivost, in stanovitnost z umnim napredkom združena zamore naj bolj pozdignuti blagostanje občinsko.

(dalje prihodnič)

Nikoli več tatov! Gosp. Kajetan Mora je iznašel nekaj, s čemur se lahko tatje od naših stanovaljšč odganjajo. Če bi hotel kdo poskusiti, podajamo mu tole iznajdnikovo pismo:

Preblagorodni gospod!

Po dolzih poskušnjah sem si umislil neko pripravo, ktera če, se dene k kaki hiši ali javni denarnici, obvaruje jo tatvine; kajti kakor hitro tatje kaka vrata ali kako okno odprejo, ali kak zid prebijejo in v poslopje vderejo, sproži se močno zvonilo in se v name zdaj na zidu proti ulici rudeč ogenj, tako, da se brž poskušnja tatvine ne le domačim ljudjem, temveč tudi sosedom in memogredočim oznani.

Več ljudi in prijatlov mojih je videlo poskušnje z novo mojo pripravo pri naslašč za to narejeni hiši; vsi so iznajdbo hvalili in me spodbujali, kar lahko dokažem s podpisi prič.

Ponižni sluga

Mora Kajetan.

Kdor želi o tem kaj več zvediti naj se oglasi pri v gosp. *Petroniju Mora-i*, tiskarju pri Seitzu v Gorici.